

До спеціалізованої вченої ради Д 41.086.01
Національного університету «Одеська юридична академія»
(65009, м. Одеса, Фонтанська дорога, 23)

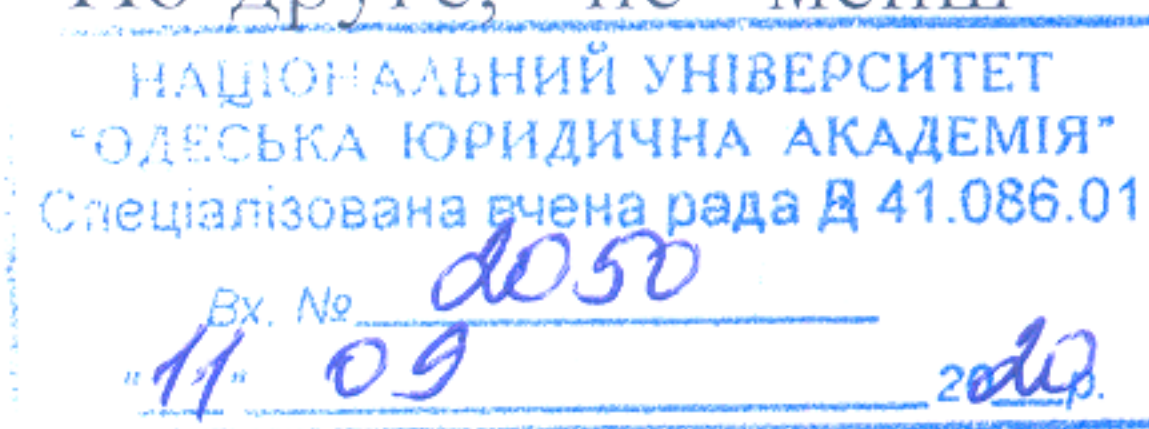
ВІДГУК

офіційного опонента, доктора юридичних наук, доцента, завідувача кафедри теорії та філософії права Одеського державного університету внутрішніх справ Матвєєвої Лілії Георгіївни на дисертацію Манька Дениса Григоровича на тему: «Технології та алгоритми юридичної діяльності», подану на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – «теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень»

Вивчення тексту дисертаційного дослідження, автореферату та наукових праць здобувача, опублікованих за обраною темою, дають підстави зробити наступний висновок.

Актуальність теми дисертаційного дослідження зумовлена наступними положеннями. Стрімкий розвиток сучасного суспільства, глобалізація, інтеграція та діджиталізація, підвищення значення форми права, процедур його створення і реалізації, зумовлюють необхідність перегляду багатьох традиційних положень юридичної науки.

У зазначеному аспекті особливої актуальності набуває проблематика, пов'язана зі сферою знань, яку традиційно йменують «юридична техніка». По-перше, потребує вдосконалення її методологічний інструментарій і категоріальний апарат. Наразі ми можемо констатувати відсутність єдності в науковому розумінні навіть таких базових понять, як «юридична техніка» та «юридична технологія». В юридичній науці зазначені поняття або ототожнюються, або протиставляються одне одному, але, по суті, традиційні підходи до їх розуміння не відповідають вимогам сучасного рівня розвитку суспільних відносин і потребують вдосконалення. По-друге, не менш

актуальними є питання, пов'язані із системою способів та засобів підвищення якості юридичної діяльності, а відтак удосконалення та додаткової розробки потребують принципи, правила та методи її організації та здійснення.

Належне впорядкування суспільних відносин у сучасній державі забезпечується ефективним правовим регулюванням, запорукою якого є наявність не лише встановлених державою правил поведінки та нормативно закріплених прав і свобод, а й ефективного механізму їх реалізації та забезпечення захисту. Суб'єкти права повинні чітко усвідомлювати, що вони мають робити та в якій послідовності. Своєю чергою, використовуючи юридичні технології, має бути створений якісний і зрозумілий правовий акт, в якому отримають вираження соціально значущі приписи. Саме у таких актах закріплюються юридичні алгоритми, які фіксують порядок і послідовність здійснення юридичної діяльності та/або юридично значимих діянь різними суб'єктами права.

Алгоритми та технології юридичної діяльності є одними із найважливіших складових формування правової реальності. Від того, наскільки якісно створено правовий акт, залежить його майбутня ефективність і цінність у процесах врегулювання соціальних відносин.

Водночас слід відзначити, що у вітчизняній юриспруденції відсутнє комплексне загальнотеоретичне дослідження юридичних технологій, юридичних алгоритмів, алгоритмів права, технологічних алгоритмів у праві та їх ролі у правовому регулюванні, яке б відповідало актуальним потребам держави та враховувало вимоги сучасного суспільства.

Усе це зумовлює актуальність загальнотеоретичного аналізу широкого кола питань щодо сутності й правової природи юридичних технологій і алгоритмів, поняття та ролі юридичної креативістики в організації та якісному здійсненні юридичної діяльності.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Додатковим підтвердженням актуальності теоретичного осмислення технологій та алгоритмів юридичної діяльності є відповідність

дисертаційного дослідження до теми наукових досліджень Національного університету «Одеська юридична академія» у контексті теми «Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий і культурний вимір» на 2016–2020 рр. (державний реєстраційний номер 0116U001842), а також плану науково-дослідницької роботи кафедри загальнотеоретичної юриспруденції Національного університету «Одеська юридична академія» – «Наступність та оновлення як тенденція розвитку держави і права сучасної України» на 2016–2020 рр.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Робота, запропонована Д. Г. Маньком характеризується системним підходом до предмету дослідження.

Структурно дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, що містять сімнадцять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Структура повністю відповідає цілям і завданням дослідження, дозволяє послідовно розглянути всі проблеми, визначені автором. Дисертація спирається на міцну науковознавчу та нормативно-правову базу (377 найменувань), присвячену проблемам юридичних технологій та юридичних алгоритмів. З огляду на комплексний характер багатьох проблем дисертаційного дослідження, дисертантом використано широкий спектр першоджерел як за історичними рамками, так і за правовою належністю.

Теоретичною базою дослідження склали праці як вітчизняних, так і закордонних вчених різних галузей науки.

Філософські засади дослідження було сформовано на підставі аналізу наукових ідей таких вчених, як: Р. Алексі, І. Бентама, Г. Д. Бермана, Ж. Л. Бержея, Г. Гарта, Г. В. Ф. Гегеля, Г. Гроція, Ю. Габермаса, Р. Ф. Ієринга, І. Канта, Г. Кельзена, Л. Й. Петражицького, А. В. Полякова, Р. А. Ромашова, Ю. Н. Харарі та інших філософів і мислителів.

Загальнотеоретичним підґрунтям дослідження стали праці вітчизняних та зарубіжних вчених: С. С. Алексєєва, В. К. Бабаєва, С. В. Бобровник, О. Б.

Венгерова, В. В. Дудченко, Л. І. Заморської, М. С. Кельмана, М. І. Козюбри, Н. М. Крестовської, А. Ф. Крижановського, Л. Г. Матвєєвої, О. Г. Мурашина, В. С. Нерсисянца, Ю. М. Оборотова, Н. М. Оніщенко, П. М. Рабіновича, О. Ф. Скакун, С. Г. Стеценка, Ю. С. Шемшученка.

Важливе значення для всебічного розкриття предмету дослідження мали праці: В. М. Баранова, Т. О. Дідича, В. Н. Карташова, Т. В. Кашаніної, Д. А. Керімова, С. П. Кравченка, Г. І. Муромцева, І. І. Оніщука, П. Сандевуара, І. Д. Шутака (при аналізі питань, пов'язаних із обґрунтуванням вихідних засад юридичної техніки і юридичних технологій); В. М. Горшеньова, С. Д. Гусарева, Р. Давіда, Т. М. Дашковської, А. Е. Жалінського, В. М. Протасова, О. Д. Тихомірова (при аналізі питань, пов'язаних зі встановленням особливостей природи юридичної діяльності); Л. М. Борисової, К. В. Горобця, О. В. Куціпак, О. Г. Лукянової, В. П. Плавича, Н. М. Пархоменко, І. В. Патерило, Р. І. Радейко, О. О. Середи, В. М. Тertiшника, І. В. Шалінської (при дослідженні юридичних алгоритмів).

Методологічна базою дослідження є сучасною й відповідає його меті і завданням. Науковим базисом дослідження стали принципи: історизму, об'єктивності, плюралізму, додатковості та міждисциплінарності.

Базуючись на зазначених принципах, у процесі встановлення сутності юридичних алгоритмів і юридичних технологій було використано наступні методологічні підходи: ідеал-реалістський, герменевтичний, ціннісний, діяльний (діяльнісний), системний та антропологічний.

У відповідності до заявлених принципів і підходів, у процесі розкриття сутності та соціальної природи юридичного алгоритму і технологій юридичної діяльності застосовувалися наступні групи методів: загальні методи пізнання, загальнонаукові методи, міждисциплінарні методи, спеціально-наукові методи юридичних наук.

У дослідженні було використано наступні спеціально-наукові методи юридичних наук: герменевтичний метод – для дослідження особливостей розуміння та тлумачення юридичного алгоритму в різні історичні періоди, з

урахуванням підходів різних шкіл розуміння права; формально-догматичний метод – при аналізі положень правових актів щодо встановлення композиції юридичного алгоритму та порядку його відображення; порівняльно-правовий – для зіставлення юридичних понять, явищ і процесів щодо фіксації юридичних алгоритмів у правових актах, а також для зіставлення юридичних технологій створення таких актів, що існують одночасно у різних країнах, аналізу особливостей організації та здійснення юридичної діяльності.

Методологічні засади дослідження та його нормативна й емпірична база в цілому відповідають сучасним вимогам до наукових праць теоретико-правового спрямування.

Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформованих у дисертації. Положення дисертації ґрунтуються на об'єктивних теоретичних дослідженнях, висновки є достовірно обґрунтованими та базуються на теоретичних судженнях автора.

Наукова новизна одержаних результатів дисертації полягає в тому, що вперше на дисертаційному рівні проведено загальнотеоретичне дослідження технологій та алгоритмів юридичної діяльності, сформульовано новий науковий напрям – «юридична креативістика».

Загалом, дисертація, яка виконана у формі спеціально підготовленого рукопису, і автореферат, що відображає найбільш суттєві й принципові положення дисертації, становлять цілісне і професійно оформлене дослідження широкого кола взаємопов'язаних проблем щодо сучасного розуміння юридичних технологій та алгоритмів.

Значна увага дисертантом приділена філософським та методологічним підвалинам розуміння алгоритмів і технологій юридичної діяльності (розділ 1). Автор ґрунтовно удосконалив поняття «сучасного права», під яким запропонував розуміти, орієнтовану на регулювання суспільних відносин різому (структурно-системну сукупність, цілісність) приписів справедливого обмеження свободи, засновану на вірі індивідів у наявність у

них природніх можливостей (прав, свобод) і обов'язків, як пов'язаних із державою, так і не маючих державного характеру (с. 35, 80-81 дисертації).

Достатньо ґрунтовно у дисертації висвітлено юридичну діяльність, як особливу сферу застосування технологічного арсеналу права, подано та проаналізовано, алгоритми формально-юридичного визнання та особливості їх співвідношення із дією права та юридичною діяльністю.

Цікаво, з наукової точки зору, було визначено правову діяльність як різновид соціальної діяльності, що здійснюють компетентні особи з метою отримання правового результату, задоволення законних потреб та інтересів суб'єктів у відповідності до вимог права. Правова діяльність, на думку автора, має класифікуватися на юридичну діяльність та юридично значущу діяльність осіб, які володіють компетентною правосвідомістю (с. 93 дисертації).

Другий розділ дисертації «Юридичний алгоритм його роль і значення при створенні правових актів», присвячено розкриттю та аналізу природи юридичного алгоритму, виділення та класифікації його видів, встановленню особливості співвідношення із правовим актом, матеріальними та процедурно-процесуальними нормами права, правовідносинами, юридичним процесом і процедурами.

В процесі загальнотеоретичного дослідження вказаних положень, набуло подальшого розвитку розуміння вихідних засад формалізації права як заснованої на високому рівні правової культури професійної діяльності компетентних суб'єктів, результатом якої є письмовий правовий акт. Формалізація права пов'язана з використанням технологій створення, впорядкування, тлумачення й обслуговування письмових правових актів за допомогою певних юридично-технічних засобів (с. 37 дисертації).

У третьому розділі «Юридичні технології як науково-методологічна основа якісної юридичної діяльності». Автором встановлюється зміст і сучасне розуміння юридичних технологій, особливості їх співвідношення з юридичною технікою. Окрема увага приділяється питанням застосування

юридичних технологій у законотворчій, правозастосовній і правореалізаційній діяльності.

Перш за все, хотіло би відзначити вдалу спробу автора вирішити методологічну колізію співвідношення термінів «юридична техніка» та «юридична технологія». Враховуючи проведений Д. Г. Маньком аналіз, можна констатувати певне удосконалення категоріально-понятійного апарату загальнотеоретичної юриспруденції в контексті визначення співвідношення між термінами: юридична техніка, яку дисертант розуміє як сукупність юридично-технічного інструментарію (засобів), який слід використовувати при створенні та вдосконаленні письмових правових актів та юридичною технологією, яка визначається як сукупність науково-обґрунтованої інформації (правил, способів, методів, концепцій та ін.) щодо використання юридичного інструментарію при створенні правових актів і здійсненні юридичної діяльності (с. 201 дисертації).

Окрема увага автора була приділена питанням класифікації юридичних технологій формалізації права. а саме, виділення: 1) позитивних технологій – метою яких є створення якісного правового акту; 2) негативних технологій – метою яких є пошук помилок у правових актах.

Четвертий розділ дисертації «Юридична креативістика як новий науковий напрям загальнотеоретичної юриспруденції» присвячено обґрунтуванню юридичної креативістики як самостійного наукового напрямку та окремої навчальної дисципліни.

Заслуговує на увагу визначене автором поняття юридичної креативістики як вчення, системи знань про особливості сучасного правового мислення і мистецтво створення, впорядкування, тлумачення, обслуговування та втілення в життя правових актів (с. 34, 318-319 дисертації).

Науково вдалими, вбачаються обґрунтовані Д. Г. Маньком вихідні засади юридичної креативістики, а саме: 1) наука (науковість) – це особливість світогляду, правового мислення та системи впорядкованих

знань, пов'язаних із мистецтвом створення правових актів; 2) право (правовідповідність) – це обов'язкове використання законодавчо регламентованої інформації щодо порядку створення, обслуговування та втілення в життя правових актів із обов'язковою умовою встановлення відповідності духу і принципам права; 3) мова (мовно-досконалість) – це спосіб і форма виразу теоретичної моделі в реальному правовому акті; визначення поняття «правокреатор» (law creator) – фізична особа (має професійний або науковий рівень правосвідомості), яка створює тексти письмових правових актів із використанням юридичних технологій та на основі креативного правового мислення (с. 414-415 дисертації).

Дисертація містить низку й інших положень, висновків та суджень, які мають властивості наукової новизни, а відтак дозволяють констатувати, що дисертація Д. Г. Манька виконана на високому рівні.

Апробація результатів роботи здійснювалась у порядку, визначеному законодавством України. Висновки було оприлюднені у доповідях на наукових конференціях, у тому числі всеукраїнських та міжнародних конференціях. Основні теоретичні положення дисертації є внеском автора у розуміння юридичної техніки та її співвідношення із юридичними технологіями, розкриття природи юридичного алгоритму, визначення вихідних засад юридичної креативістики.

Положення дисертації мають теоретико-прикладний характер, а її висновки й пропозиції становлять науковий та практичний інтерес і можуть бути використані: у науково-дослідницькій сфері – для подальшого вивчення численних теоретико-методологічних проблем юридичної креативістики, створення необхідної теоретичної бази та поглиблення уявлень щодо способів, правил і методів підвищення якості правових актів; у правотворчості – в процесі вдосконалення нормотворчих, правозастосовних, правоінтерпретаційних процедур з урахуванням особливостей позитивних і негативних юридичних технологій формалізації права; у навчальному процесі – при підготовці та проведенні занять з навчальних дисциплін

«Теорії держави та права», «Проблеми теорії держави та права», «Методологія юридичної науки», «Юридична креативістика», а також у процесі підготовки навчальної та навчально-методичної літератури із зазначених курсів; у практичній юридичній діяльності – у процесах підготовки та використання різноманітних видів юридичних документів.

Дискусійні питання та зауваження за змістом дисертації. Відзначаючи теоретичну й практичну значимість рецензованої дисертаційної роботи Д. Г. Манька, необхідно звернути увагу і на наявність дискусійних чи таких, що потребують додаткової аргументації положень, які можуть стати підґрунтям наукової дискусії та напрямами подальшої розробки даної проблеми:

1. У своєму дисертаційному дослідженні, Д. Г. Манько, обґрунтовує нетотожність таких терміно-понять як: юридичний алгоритм, алгоритм права та технологічні алгоритми у праві (сторінки 6, 176, 282 дисертації). І, якщо відносно співвідношення алгоритмів права та юридичних алгоритмів ми можемо ідентифікувати, як найменше, науково-прикладний зв'язок між теоретичною категорією та конкретною юридичною конструкцією (виходячи з логіки дослідження, можна припустити, що алгоритми права, або їх окремі складові, отримують конкретизацію, в тому числі і у юридичних алгоритмах) то з цього понятійного ланцюгу, певним чином, «випадає» технологічний алгоритм у праві. Що це, правова категорія чи елемент юридичної композиції правового акту, чи щось інше? Зазначені положення, потребують додаткового пояснення з боку дисертанта.

2. На с. 328 дисертації, автор, обґрунтовуючи спеціальні методи юридичної креативістики, виділяє метод юридичного аналізу, в якості одного із спеціальних методів. Враховуючи, що згідно із постулатами методології права, до спеціальних методів юридичних наук відносяться методи які властиві виключно конкретній науці, виникає питання, чи може метод юридичного аналізу використовуватися іншими юридичними науками та яким чином його слід співвідносити із формально-догматичним методом?

3. Слід відзначити, що хоча дисертація й носить теоретико-прикладний характер, в роботі відсутні конструктивні пропозиції щодо удосконалення, а відтак, і підвищення ефективності чинного законодавства України. Автором аналізуються та обґрунтовуються особливості юридичних технологій законотворчої діяльності, правозастосовної та правореалізаційної діяльності, юридичні технології обслуговування письмових правових актів тощо. Враховуючи глибину теоретичного занурення автора у предмет дисертації, емпіричну та теоретичну базу дослідження, стає зрозумілим, що відсутність пропозицій, по внесенню змін до чинного законодавства, є відображенням певної позиції Д. Г. Манька. Відтак, під час публічного захисту, хотілось би почути позицію дисертанта відносно зазначених положень.

4. Щодо окремих положень, дослідження носить описовий характер, не завжди дається власна думка автора з дискусійних питань, оскільки стосовно деяких порушених проблем є неоднозначні оцінки різних авторів. Автор іноді уникає висвітлення дискусійних проблем, притримуючись загальновідомих на сьогодні положень. Зокрема, в роботі зазначається, що «ефективність, валідність і дієвість сучасного права залежить від якісної регламентації юридичних алгоритмів і досконалого, науково обґрунтованого механізму їх втілення у життя, захисту й обслуговування», але поняття «валідності» права дисертантом не розкривається. Відтак, під час захисту, хотілось би почути позицію автора, щодо розуміння валідності права та яким чином вона пов'язана із технологіями та алгоритмами юридичної діяльності.

Поряд із зазначеним, наведені вище зауваження та дискусійні положення, суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації, яка є самостійним творчим доробком автора, що доповнює систему науково-теоретичних концептуальних засад загальнотеоретичної юриспруденції.

За предметом, завданнями, методологією, змістом та висновками дисертація відповідає спеціальності 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

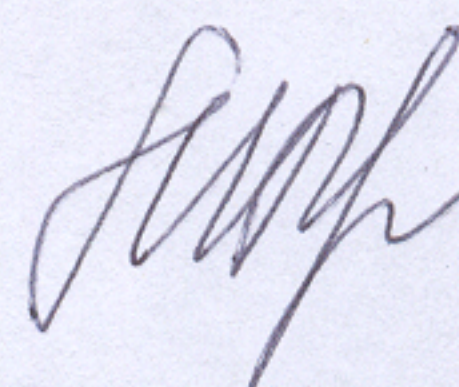
Положення, що викладені в дисертації та виносяться на захист, розроблені автором особисто. Автореферат дисертації належним чином відображає її основні положення.

Оформлення дисертації відповідає Наказу МОН України 12.01.2017 № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації».

ВИСНОВОК:

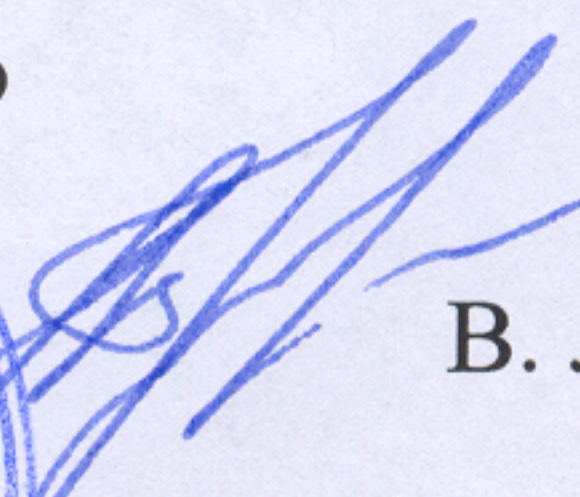
Таким чином, на основі вивчення дисертації та наукових праць докторанта необхідно зробити висновок, що дисертація Д. Г. Манька, є цілісним та завершеним дослідженням актуальних теоретичних та практичних проблем сучасного правознавства, відповідає вимогам п.п. 9, 10, 12 та 13 Постанови Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 року № 567 зі змінами «Про затвердження Порядку присудження наукових ступенів», а її автор – Манько Денис Григорович, на підставі публічного захисту – заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

Офіційний опонент –
доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри теорії та філософії права
Одеського державного університету
внутрішніх справ

 Л. Г. Матвєєва

«ПОГОДЖЕНО»

Перший проректор Одеського державного
університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор

 В. Л. Грохольський

